

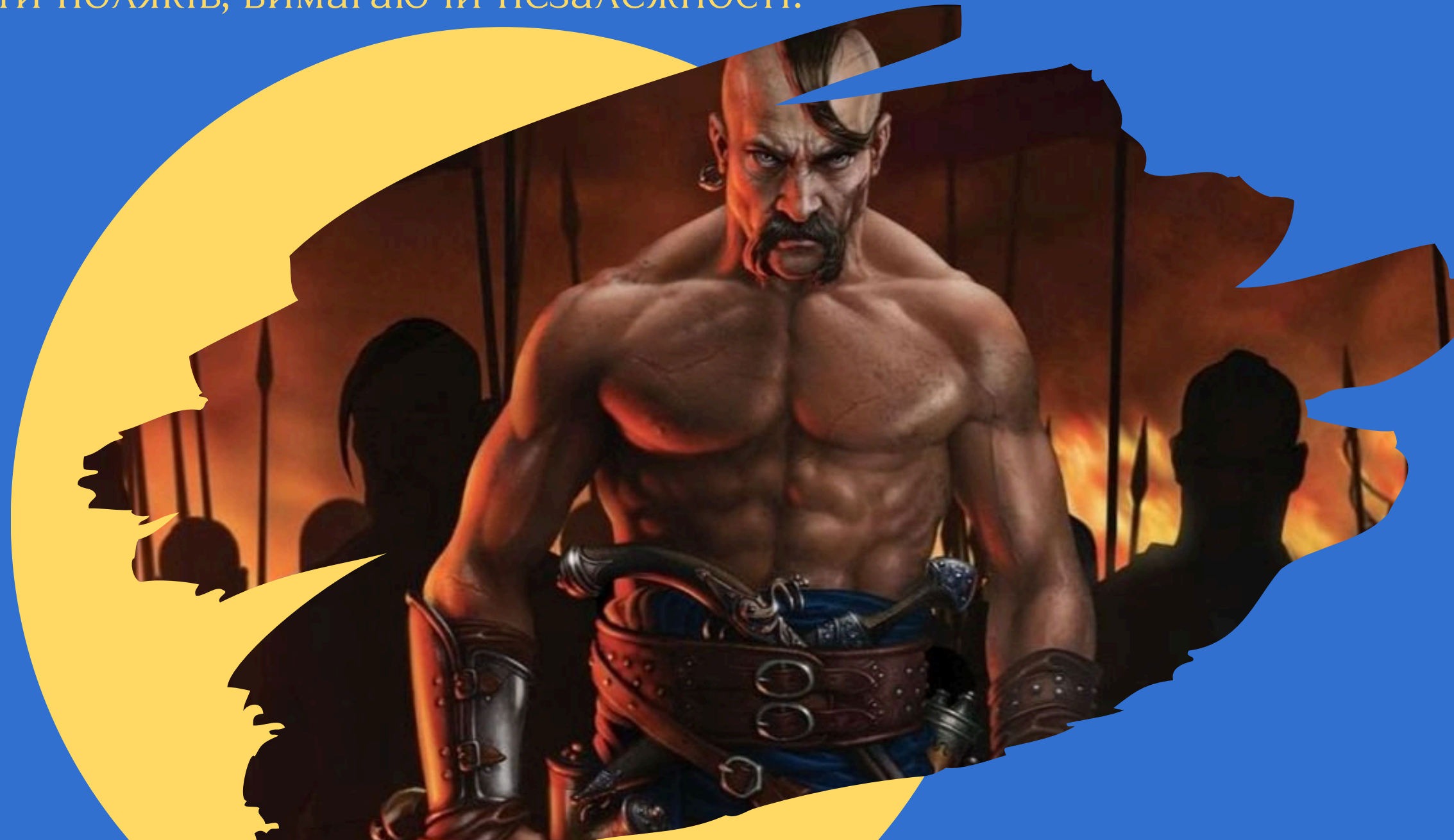
Уманський національний університет садівництва
Бібліотека

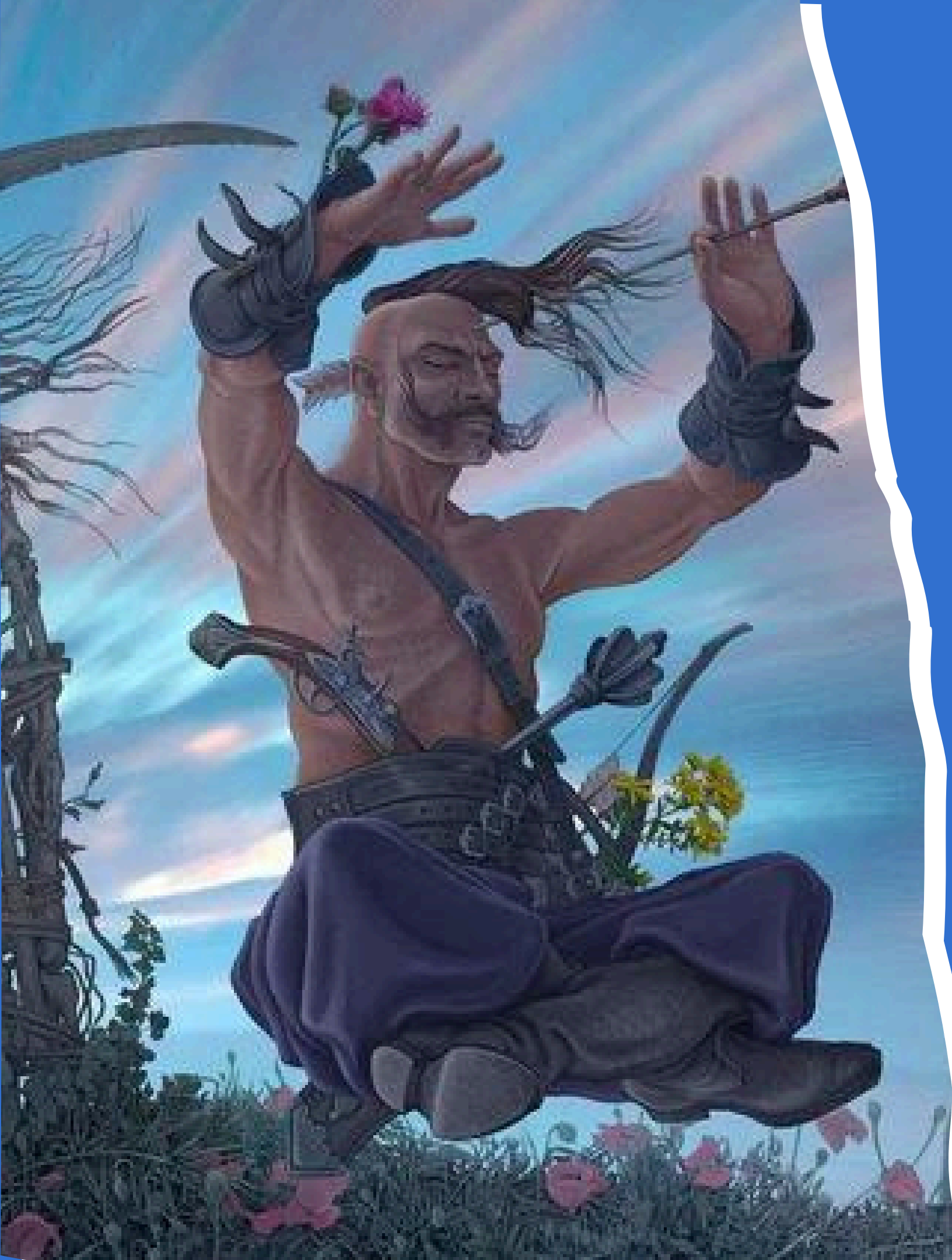
ЛЕГЕНДАРНІ КОЗАКИ- ХАРАКТЕРНИКИ

Підготувала:
Марія Фіткаленко, провідний бібліотекар

Історія українського козацтва – це одна з найвеличніших сторінок життя нашого народу. Рятуючись від постійних нападів сусідів та набігів кочовиків, чоловіки гуртувалися для захисту своїх земель. На цьому тлі виникло козацтво, утворилася Запорізька Січ, а згодом і власна держава – Гетьманщина. У найтяжчі часи іноземного поневолення козацтво виступало справжнім захисником рідного терену й оборонцем державницьких традицій України. Саме перший потужний спалах відродження нашої державності припав на Козацьку добу. На початку 17-го століття козаки наводили страху на сусідів, успішно громили турків-татарів на морі й повстали проти поляків, вимагаючи незалежності.

Козаки-характерники України оповиті славою та легендами, бо вміли робити незбагненні речі: ухилятися від куль та брати розпечені ядра голими руками, перекидатися на вовків, наводити ману та сон на людей, бачити на велику відстань навколо себе, провіщати майбутнє, бути довго під водою і виходити з неї сухими, без ключів відкривати замки.

Вчені вважають, що ними є: отаман Северин Наливайко, фастівський полковник Семен Палій, сподвижник Богдана Хмельницького та герой Корсунської битви Максим Кривоніс, Іван Богун, який міг вийти з невеликим загоном проти цілого війська, кошовий Григорій Сагайдачний, «який виходив з води сухим, куль унікав», Іван Сірко великий характерник, його прізвище походить від «сірий», має вовчу етимологію.

ОТАМАН СЕВЕРИН НАЛИВАЙКО

Северин Наливайко походив із дрібної української православної шляхти. Рік народження його невідомий. Народився Наливайко, згідно з деякими джерелами, у місті Гусятин (нині Тернопільська область). Зростав він, судячи зі скупих згадок, залишених сучасниками, на Волині.

Після смерті батька, закатованого слугами польського магната Олександра Калиновського, сім'я Наливайків проживала в Острозі. Брат Северина, Дем'ян, був священиком домашньої церкви князя Костянтина Острозького, а також підтримував тісні зв'язки з Острозькою академією, навіть викладав у її стінах. Не дивно, що за таких умов майбутній козацький отаман був вихований саме в дусі православної віри й згодом став активним борцем із наслідками Брестської унії.

Козацький отаман Северин Наливайко,
художник Демченко

Першою великою драмою для хлопця стала нагла смерть тата. Із власної праці трудовими мозолями звичайний ремісник перетворився на заможного міщанина. Проте польський магнат Мартин Калиновський, бажаючи за рахунок боярських земель округлити свій маєток, відібрав батькову землю. А за опір “бідного пахолка” панській сваволі слуги шляхтича закатували на смерть.

ВЗЯТТЯ ФОРТЕЦІ ІЗМАЇЛ УКРАЇНСЬКИМИ КОЗАКАМИ НА ЧОЛІ ІЗ ГЕТЬМАНОМ НАЛИВАЙКО У 1595 Р.

На початку 1595 року поляки дізнались, що в Криму збирається велике татарське військо щоб прямувати у Волощину. Остерігаючись за свої володіння, шляхта почала задобрювати Лободу й кликати його на допомогу. Лобода прийняв запрошення поляків і 21 лютого козацьке військо вирушило на допомогу коронному війську. Разом з ними діяли румунські й угорські війська. Вони взяли міста Акерман, Килію, Ізмаїл. Походи українських загонів проти турків, які захопили Молдавію та Угорщину, змусили султанську Порту припинити н

Он бачиш, хрест, і та пташина зграйка,
і та вже річка висохла на чверть, –
оце отут скрутили Наливайка
і віддали на мученицьку смерть.
Був молодий і гарний був на вроду,
І жив і вмер, як личить козаку.
За те, що він боровся за свободу,
Його спалили в мідному бику...

Л. Костенко

За українською народною легендою очільника повстанців Наливайка живцем зварили на повільному вогні у череві бика, а задля страти спеціально викували з міді того бугая.

ФАСТІВСЬКИЙ ПОЛКОВНИК СЕМЕН ПАЛІЙ

Семен Палій – фастівський, згодом білоцерківський полковник, очільник козацького повстання на Правобережній Україні 1702–1704 рр. Народився майбутній полковник у Борзні на Чернігівщині близько 1642 р.

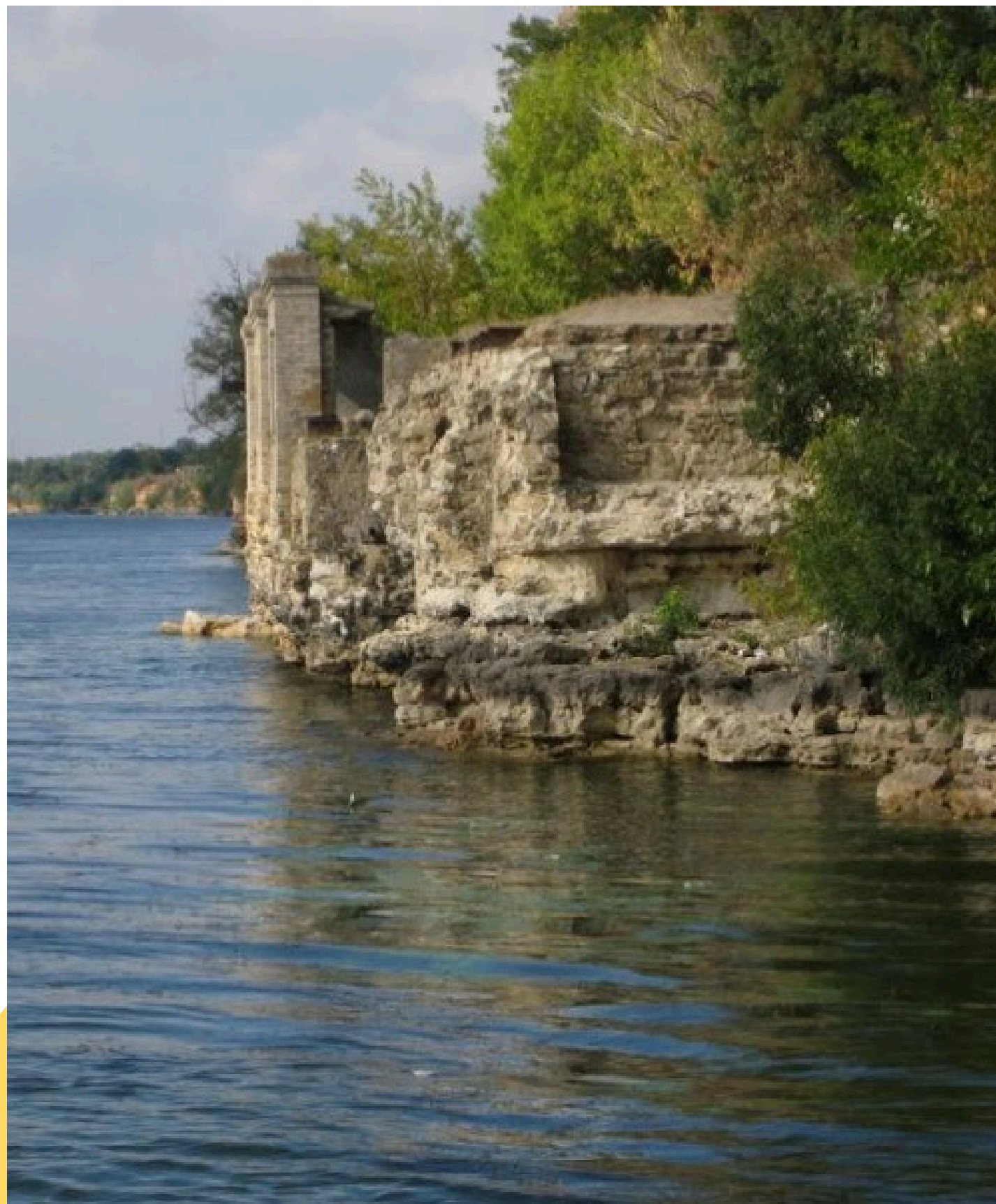
Походив із козацької родини. Служив старшиною у Ніжинському полку. Кілька років козакував на Січі. У 1681 р., зібравши кількатисячний загін запорожців, переселився на спустошену війнами Південну Київщину, зайнявши Фастів, відбудував замок. Під проводом Палія козаки успішно відбивали напади турків і татар.

ОСАДА ВІДНЯ В 1683 РОЦІ

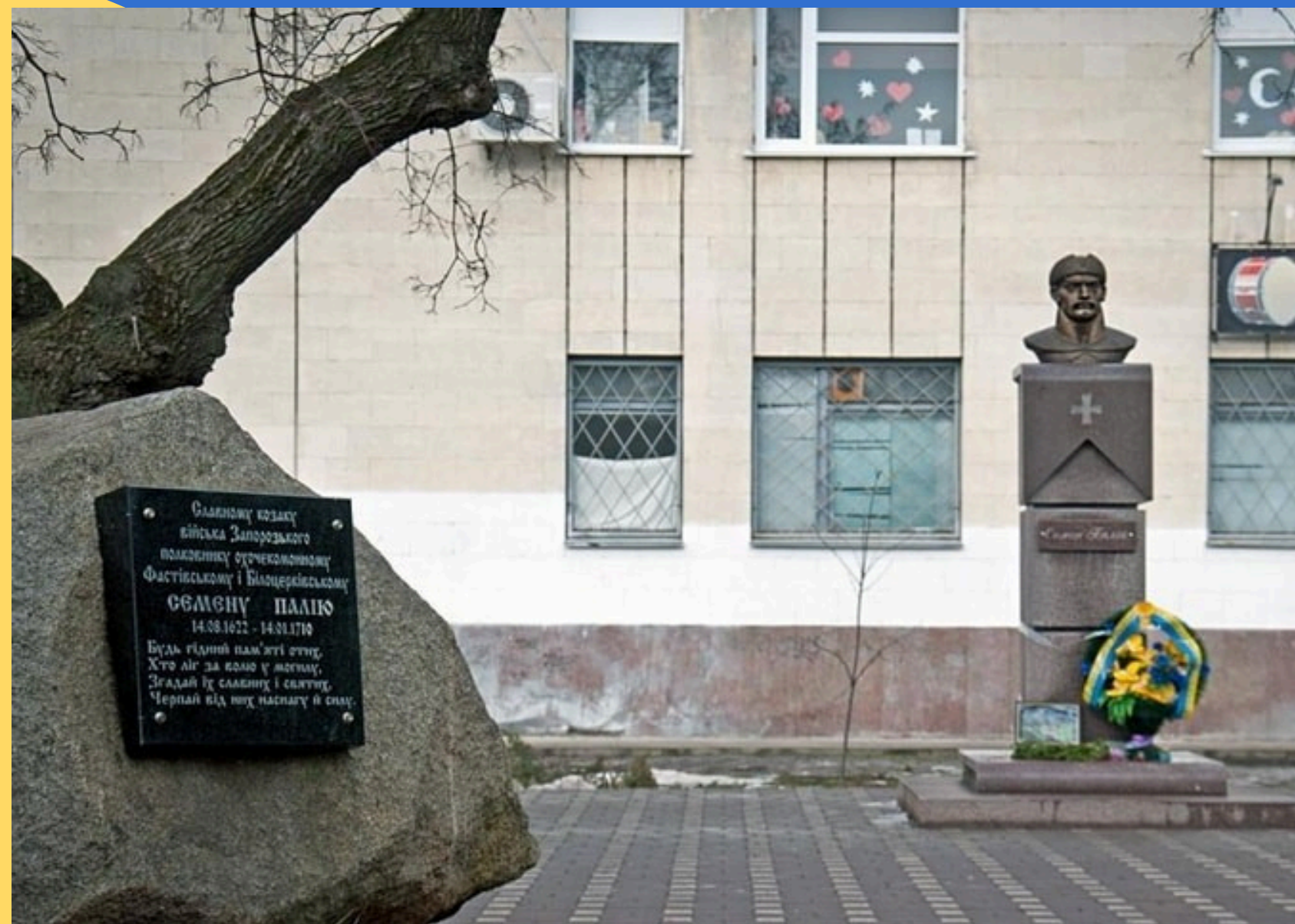
У 1683 році на чолі загону козаків Семен Палій вирушив до Відня на боротьбу з Османською імперією. Козаки відзначились у Віденському тріумфі, а згодом у походах Східною Європою. За відвагу та хоробрість Ян III Собеський прозвав його «богатирем з-під Відня».

**РУЇНИ ФОРТЕЦІ КИЗИКЕРМЕН
(БЕРИСЛАВ, ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Кінець XVII століття ознаменувався війною «Священної ліги» – союзу європейських держав проти Османської імперії. Оскільки Польща була учасницею цього союзу Палій не втратив можливість приєднатись до боїв проти турків. Під його проводом були проведені військові операції в Північному Причорномор'ї, Молдавії, в районі річки Дністер, захоплено місто Кизикермен, відбулись бої під Очаковом, Білгородом та Буджаком. Нападів козацьких загонів неодноразово зазнали фортеця Сороки на Дністрі, Бендерська фортеця, міста Ягорлик та Кизикермен.

Довгі роки заслання підірвали здоров'я могутнього воїна і у січні 1710 року Семен Пилипович Палій пішов із життя. Фастівський полковник був похований на кладовищі Києво-Межигірського монастиря.

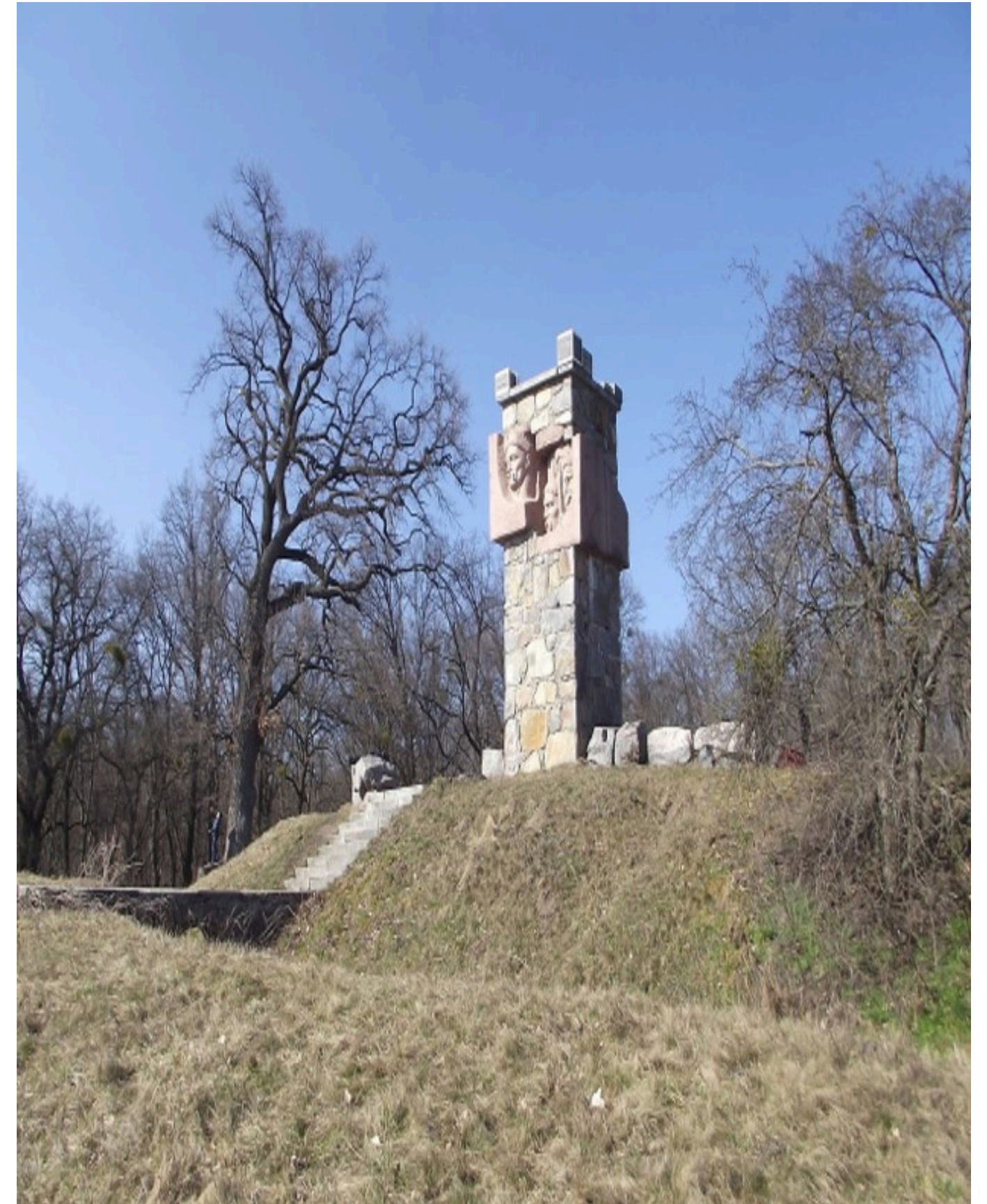
ПАМ'ЯТНИК СЕМЕНУ ПАЛІЮ У ФАСТОВІ

ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ПАЛІЄВІЙ ГОРІ ТА ДУБ ПАЛІЯ

Семен Палій – єдиний реальний козак, про якого склали думи, легенди і пісні. Зокрема поема Тараса Шевченка «Чернець», поема-балада Левка Боровиковського «Палій».

На території дендропарку «Олександрія» найвищий пагорб названий на честь полковника – урочище «Палієва гора». На цьому місці у XVII столітті базувався один із його козацьких загонів.

У наш час існує громадська козацька організація «Білоцерківська Січ імені Семена Палія».

ЛИСЯНСЬКИЙ ПОЛКОВНИК МАКСИМ КРИВОНІС

Максим Кривоніс – легендарний лисянський полковник, один з керівників Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Очолював загони селянських повстанців, брав участь у Корсунській битві, першим в історії взяв штурмом львівський Високий замок.

БІЙ МАКСИМА КРИВОНОСА З ЯРЕМОЮ ВИШНЕВЕЦЬКИМ

Під Лубнами Вишневецький натрапив на об'єднаний артилерійський корпус запорожців. Максим Кривоніс знову завдав нищівної поразки противнику, що призвело до ганебної втечі самого Вишневецького та верхівки польської корони до Чернігова.

МАКСИМ КРИВОНІС У ФІЛЬМІ «ВОГНЕМ І МЕЧЕМ»

ІВАН БОГУН

Іван Богун був одним з п'яти головних організаторів визвольної війни. Вважається одним з козаків-характерників.

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1992 року на базі Київського суворовського військового училища утворено Київський військовий лицей ім. Івана Богуна. Український письменник Павло Загребельний присвятив Івану Богуну історико-психологічний роман «Я Богдан».

Життя Івана Богуна було наповнене битвами, як і будь-якого реєстрового козака. Першою непідтвердженою згадкою про нього є козацько-селянське повстання 1637-38 рр. проти польської шляхти. Але історики досі не припинили сварки на цю тему. Тому офіційно Іван Богун з'являється в історії як боронитель та очільник полку, що стояв на варті Борецької переправи на Азові. Саме там з 1641 року Богун разом із п'ятитисячною армією протягом року стримував наступи турецької навали.

БІЙ ПІД ВІННИЦЕЮ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ІВАНА БОГУНА

Козаки разом із вінничанами хоробро відбивали атаки польського війська та міцно тримали оборону. Через два дні з моменту облоги, полковник Іван Богун разом із трьома сотнями свого війська пішов у розвідку та натрапив на польський охоронний загін. Показавши величезну силу та хоробрість, Богун зміг відбитись від нападу та знайти прихисток у монастирі на іншому боці річки. А вже за два тижні на допомогу прийшли полки Глуха та Пушкаря та змусили поляків тікати до Кам'янець-Подільської фортеці.

БЕРЕСТЕЦЬКА БИТВА

На початку літа 1651 року відбулась печально відома Берестецька битва. Військо Богдана Хмельницького, заручившись підтримкою татар під проводом хана Гірея, вирушило на кордон між Галичиною і Волинню, де і зустріло польське військо, яке очолював сам король Ян Казимир.

Це була жорстока битва. Протягом двох днів перевага була на боці козаків, велика кількість польської шляхти не встояла під їхніми ударами та полягла. Проте у вирішальний момент вдача зрадила хлопців. Оцінивши свого супротивника, поляки зібрали всі залишки своїх сил та вдарили по лівому флангу, який тримали татари.

БИТВА ПІД МОНАСТИРИЩЕМ

Навесні 1653 року польський король Ян Казимир вдруге посягає на українські землі. Та цього разу він відправляє свого поплічника – жорстокого Стефана Чернецького. Чернецький разом із своїми військами спалює села, полишаючи після себе руїну. Проте полякам не пощастило. На їх шляху став Богун разом зі своїм загоном козаків. Іван Богун пустив у хід свою хитрість та заманив польське військо до Монастирища, де вщент розгромив його.

ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК ІВАНУ БОГУНУ, ВСТАНОВЛЕНИЙ У М. ВІННИЦЯ НА ВУЛИЦІ КОЗИЦЬКОГО

КОШОВИЙ ОТАМАН ІВАН СІРКО

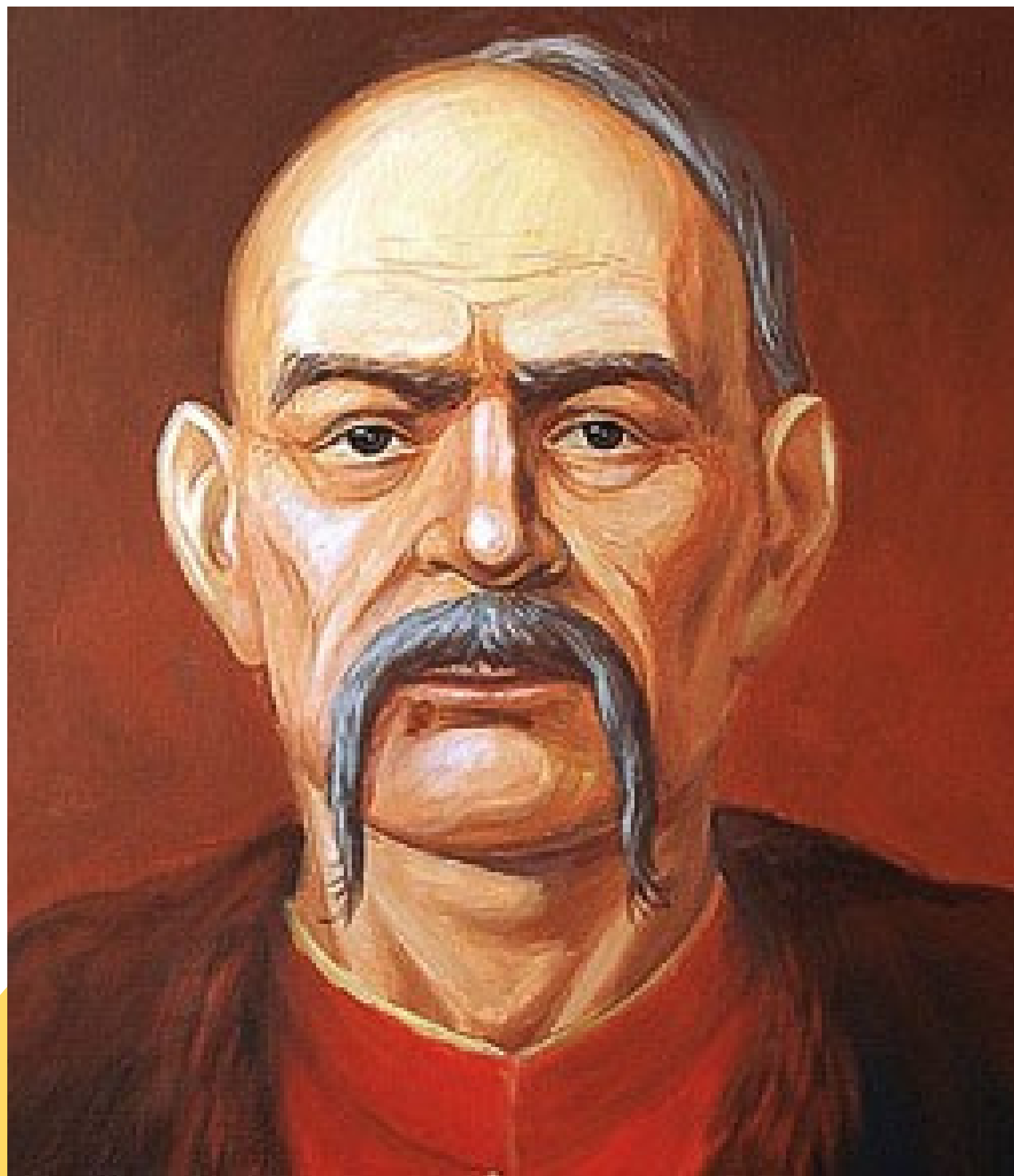
Іван Сірко – реальна історична особа, видатний український полководець, який протягом життя провів 55 битв і жодної не програв. Але його особистість оповита легендами настільки, що в народній свідомості він перетворився мало чи не на казкового персонажа.

Родом він був із села Мерефи, що на Слобідській Україні, й хоча не мав освіти, зате уславився поміж товариством надзвичайним войовничим хистом, певним лицарством і завзятим обстоюванням козацької волі та стародавніх запорозьких звичаїв.

Іван Сірко народився приблизно між 1605-1610 роками. Це засвідчують результати досліджень останків Сірка, згідно з якими кошовому отаманові на момент його смерті було 70-75 років.

**ОБРАЗ ІВАНА СІРКА У КАРТИНІ
«ЗАПОРОЖЦІ ПИШУТЬ ЛИСТА ТУРЕЦЬКОМУ СУЛТАНОВІ»**

Сірко мав феноменальний військовий талан. Під його керівництвом козаки захоплювали: Очаків, Білгород-Дністровський, Ізмаїл, Кілію, Тягиню (Бендери), Арабат, Перекоп, Ясси, Кафу, Бахчисарай, Трапезунд.

ПОХІД НА БУГ І ДНІСТЕР

Очоливши козацьке військо, Іван Сірко в січні — лютому 1664 р. здійснив похід на Буг і Дністер, розгромив татарські улуси поблизу фортеці Тягинь (Бендери), а звідти дістався Правобережної України й визволив від польського панування Брацлав, Кальник, Могилів, Рашків, Умань, Черкаси, Канів та інші міста.

ПОХІД НА КРИМСЬКЕ ХАНСТВО

1668 р. Іван Сірко на якийсь час залишив Січ і з'явився у Слобідській Україні. Козаки обрали його полковником Зміївського полку. У жовтні — листопаді того самого року він разом із кошовим отаманом Іваном Ждан-Рогом здійснив похід козацького війська на Кримське ханство: запорожці розгромили татарську орду біля Кафи (Феодосії), визволивши 2 тис. полонених, загрожували ханській столиці — Бахчисараю.

ПОХІД НА ВОЛОЩИНУ ТА БІЛГОРОДЩИНУ

На початку 1672 р. І. Сірко і М. Ханенко повели об'єднані сили козаків у похід на Волощину та Білгородщину. Поблизу Куяльницького лиману в степу вони завдали нищівної поразки орді кримського хана Султан-Нуреддіна.

Навесні 1672 р. 300-тисячна армія Туреччини перейшла Дунай і вдерлася на Поділля, взяла в облогу фортецю Кам'янець-Подільський і невдовзі оволоділа нею. Турки погрожували спустошити не лише Україну, а й Річ Посполиту та Росію. Відсутність Сірка послабила опір турецько-татарській агресії, і вже в липні 1672 р. польський посол у Москві передав прохання короля Речі Посполитої звільнити і повернути козацького ватажка.

Ми неньку нашу, Україну
Обережем від всяких бід.
Ми, козаки, одна родина,
Міцний і славний весь наш рід.